

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԻ ՊԱԼԱՏԻ ԽՈՐՀՐԴԻՆ ԱՌԵՆԹԵՐ
ԳԻՏԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԱՐԾԻՔ
(AMICUS CURIAE) № 11/16**

21.11.2016թ.

ք. Երևան

Հայաստանի Հանրապետության փաստաբանների պալատի (այսուհետ՝ Պալատ) խորհրդին առընթեր գիտավերլուծական կենտրոնը (այսուհետ՝ Կենտրոն),

քննարկելով Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի (ընդունվել է 05.12.2013թ., ուժի մեջ է մտել 07.01.2014թ., ՀՕ-139-Ն)¹ 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Քաղաքացիներ Ժակին Այանյանը, Ծաղիկ Այանյանը, Կարինե Այանյանը (այսուհետ՝ Դիմող, ներկայացուցիչներ՝ Կարեն Մեժլումյան, Զարուհի Հայրապետյան) 14.07.2016թ. անհատական սահմանադրական դիմումով ՀՀ Սահմանադրական դատարանից խնդրել են որոշել Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի (ընդունվել է 05.12.2013թ., ուժի մեջ է մտել 07.01.2014թ., ՀՕ-139-Ն) 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետի՝ ՀՀ Սահմանադրության (06.12.2015թ. փոփոխություններով) 1-ին, 61-րդ, 63-րդ, 79-րդ հոդվածներին և ՀՀ Սահմանադրության (27.11.2005թ. փոփոխություններով՝ 92-րդ հոդվածի համապատասխանության հարցը:

¹Տե՛ս ՀՀՊՏ 2013.12.28/73(1013).1

Դիմողը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատարանի կողմից իր նկատմամբ կիրառված ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետում առկա «կարարելով համեմապական վերլուծություն» արտահայտությունը չի համապատասխանում իրավական որոշակիության սկզբունքին, որն իր հերթին իրավակիրառ պրակտիկայում հանգեցնում է տարաբնույթ և լայնարձակ մեկնաբանության՝ հանգեցնելով դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի և անձի արդար դատաքննության իրավունքի խախտմանը:

Դիմոդը գտնում է, որ վիճարկվող իրավանորմում օրենսդրությունը չի հստակեցրել և կոնկրետացրել, թե որոնք են համեմատական վերլուծություն կատարելու համապատասխան պայմանները և չափանիշները: Օրենսդրի կողմից «համեմապական վերլուծություն» կատարելու չափանիշի կարգի, պայմանի բացակայությունը իրավակիրառ պրակտիկայում հանգեցնում է այդ նորմի վերաբերյալ կամայական և տարածական մեկնաբանության:

Բացի այդ, Դիմոդի կարծիքով՝ վիճարկվող իրավանորմում «համեմատական վերլուծություն» արտահայտության որոշակի, մատչելի ու բավարար ճշտությամբ նշված չինելը հնարավորություն չի տալիս անձին դրանց համապատասխանեցնել իր վարքագիծը և դատական կարգով արդյունավետ պաշտպանել իր սահմանադրական իրավունքները:

Ուստի, դիմոդը խնդրել է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետը ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (06.12.2015թ. փոփոխություններով) 1-ին, 61-րդ, 63-րդ, 79-րդ հոդվածներին և ՀՀ Սահմանադրության (27.11.2005թ. փոփոխություններով) 92-րդ հոդվածին հակասող և անվավեր:

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ

ա) Իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունք

Վիճարկվող վարչադատավարական նորմի սահմանադրականությունը պետք է առաջին հերթին քննարկման առարկա դարձնել իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքին համապատասխանության տեսանկյունից:

Այսպես, իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքն իր ամրագրումն է գտնել ՀՀ Սահմանադրության (06.12.2015թ. փոփոխություններով) 79-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝

Հոդված 79. Որոշակիության սկզբունքը

Հիմնական իրավունքները և ազարությունները սահմանափակելիս օրենքները պետք է սահմանեն այդ սահմանափակումների հիմքերը և ծավալը, լինեն բավարար չափով որոշակի, որպեսզի այդ իրավունքների և ազարությունների կրողները և հասցեապերերն ի վիճակի լինեն դրսորելու համապատասխան վարքագիծ:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր պրակտիկայում բազմից անդրադարձել է լեգիտիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքի՝ իրավական որոշակիության սկզբունքին:¹

«Իրավական որոշակիության, իրավական անվտանգության և օրինական ակնկալիքների իրավունքի պաշտպանության սկզբունքները հանդիսանում են իրավական պետության ու իրավունքի գերակայության երաշխավորման անբաժանելի տարրերը։ Սահմանադրական դատարանը 2006թ. ապրիլի 18-ի ՍԴՈ-630 որոշման մեջ, մասնավորապես, արձանագրել է, որ «...օրենքը պետք է համապատասխանի նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք վճիռներում արտահայտված այն իրավական դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ որևէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն չի համապատասխանում իրավական որոշակիության (*res judicata*) սկզբունքին, այսինքն՝ ձևակերպված չէ բավարար աստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա քաղաքացուն դրա հետ համատեղելու իր վարքագիծը»։ Առավել ևս իրավունքի գերակայության սկզբունքի որդեգրման շրջանակներում օրենքում ամրագրված իրավակարգավիրումները պետք է անծի համար կանխատեսելի դարձնեն իր իրավաչափ սպասելիքները։ Բացի դրանից, իրավական որոշակիության սկզբունքը, լինելով իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներից մեկը, ենթադրում է նաև, որ իրավահարաբերությունների բոլոր սուբյեկտների, այդ թվում՝ իշխանության կրողի գործողությունները պետք է լինեն կանխատեսելի ու իրավաչափ։»²

Սույն գործով անհատական սահմանադրական դիմումով վիճարկվող վարչադատավարական նորմի բովանդակությունը հետևյալն է.

¹Տե՛ս, օրինակ, ՀՀ սահմանադրական դատարանի 04.05.2010 թիվ ՍԴՈ-881, 09.09.2008 թիվ ՍԴՈ-758 որոշումները։

²ՀՀ սահմանադրական դատարանի 02.04.2014թ. թիվ ՍԴՈ-1142 որոշումը։

Հոդված 158. Վճռաբեկ բողոքի բովանդակությունը

2. Վճռաբեկ բողոքը սույն օրենսգրքի 161-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով ներկայացնելու դեպքում բողոք բերած անձը պետք է հիմնավորի, որ դրա վերաբերյալ վճռաբեկ դադարանի որոշումը կնպաստի օրենքի միաբեսակ կիրառության ապահովմանը, մասնավորապես վճռաբեկ բողոքում հիմնավորելով, որ՝

4) բողոքարկվող դադարական ակտում որևէ նորմի մեկնաբանությունը հակասում է վճռաբեկ դադարանի որոշման մեջ դրվագ նորմին դրված մեկնաբանությանը՝ կցելով այդ դադարական ակտերը և մեջբերելով դրանց հակասող մասերը, կապարելով համեմատական վերլուծություն՝ բողոքարկվող դադարական ակտի և նոյնանման փաստական հանգամանքներ ունեցող գործով վճռաբեկ դադարանի դադարական ակտի միջև առկա հակասության վերաբերյալ.

...:

Վիճարկվող նորմի հետ անմիջականորեն կապված վարչադատավարական նորմը, որի վրա հղում է արվում << վարչ. դատ. օր. 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասում, սահմանում է.

Հոդված 161. Վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը

1. Վճռաբեկ բողոքն ընդունվում է քննության, եթե վճռաբեկ դադարանը հանգում է այն հետևողական հետևողականության, որ՝

1) բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դադարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միաբեսակ կիրառության համար, կամ ...:

Իրավական որոշակիության վերաբերյալ վերը շարադրված մեկնաբանություններից ելնելով՝ կարծում ենք, վիճարկվող իրավադրույթում «համեմատական վերլուծություն» ծևակերպման բովանդակությունը ինչպես այդ հոդվածի, այնպես էլ դրան առնչվող համապատասխան իրավակարգավորումների շրջանակներում չի բացահայտվում, ինչը հանգեցնում է այդ ծևակերպման անհստակությանը: Նշված ծևակերպման անհստակության պատճառով իրավունքի իրացնողը զրկվում է իր վարքագիծը այդ իրավանորմին համապատասխան դրսևորելու հնարավորությունից, անկանխատեսելի է դարձնում իրավունքի իրացնողի իրավական ակնկալիքը՝ իրավական որոշակիության սկզբունքին համապատասխան: Բանն այն է, որ իրավունքի իրացնողի համար հստակ չէ, թե ինչպես պետք է կատարի համեմատական վերլուծությունը վճռաբեկ բողոքում, ինչպես պետք է վկայակոչի և հիմնավորի վճռաբեկ բողոքում բողոքարկվող դատական

ակտի և վճռաբեկ դատարանի որոշման միջև առկա հակասությունը՝ բողոքը վճռաբեկ դատարանի համար ընդունելի համարվելու և վերջինիս կողմից այն վարույթ ընդունելու համար:

Դիմողի կողմից մեջբերված դատական ակտերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ վճռաբեկ դատարանը «համեմատական վերլուծություն» չկատրված է համարում ինչպես վճռաբեկ բողոքում վկայակոչված դատական ակտերը բողոքին չկցելը և այդ ակտերից և բողոքարկվող դատական ակտից համապատասխան մասերը չմեջբերելը, այնպես էլ բողոքում վկայակոչված դատական ակտերը բողոքին կցելը, դրանց հակասող մասերի մեջբերումը և վերլուծության կատարումը՝ այն համարելով ոչ բավարար:

Վիճարկվող իրավակարգավորման իմաստով համեմատական վերլուծության բավարարությունը գնահատելը վճռաբեկ դատարանի իրավասությունն է, իսկ թե ինչ չափանիշների և պայմանների հիման վրա է վճռաբեկ դատարանը գնահատում կատարված համեմատական վերլուծության բավարարությունը կամ անբավարարությունը, օրենսդրությամբ սահմանված չէ և թողնված է վճռաբեկ դատարանի հայեցողությանը: Ահա նման չափանիշների օրենսդրական կարգավորման վերաբերյալ համապատասխան դրույթների բացակայությունը մի դեպքում հնարավորություն չի տալիս իրավունքի իրացնողին հստակորեն շարադրելու ընդունման ենթակա վճռաբեկ բողոք, մյուս կողմից վճռաբեկ դատարանին թույլ է տալիս կամայականորեն և առանց հիմնավոր և բավարար պատճառաբանության մերժելու վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը, ինչն իր հերթին անձին զրկում է դատական պաշտպանության և արդարադատության մատչելիության սահմանադրական իրավունքից:

Ելնելով վերոգրյալից՝ կարծում ենք՝ << վարչական դատավարության օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետը իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքին համապատասխանության տեսանկյունից խնդրահարույց է:

բ) Դատական պաշտպանության իրավունք

Դատական պաշտպանության, արդար դատաքննության և արդարադատության մատչելիության իրավունքի բովանդակությունը << Սահմանադրական դատարանի և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական պրակտիկային համապատասխան մի շարք գործերով արդեն իսկ բացահայտվել է Գիտա-վերլուծական կենտրոնի կողմից նախկինում տրված եզրակացություններով:

ՀՀ գործող Սահմանադրությամբ անձի՝ դատական պաշտպանության իրավունքն ամրագրող սահմանադրահրավական նորմերի բովանդակությունը հետևյալն է.

Հոդված 61. Դատական պաշտպանության իրավունքը և մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային մարմիններ դիմելու իրավունքը

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազակությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունք:

...

Հոդված 63. Արդար դատաքննության իրավունքը

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի անկախ և անաշառ դատարանի կողմից իր գործի արդարացի, հրապարակային և ողջամիկ ժամկետում քննության իրավունք:

...

Նշված սահմանադրահրավական նորմերը համանման բովանդակությամբ սահմանված էին մինչև 2015թ. դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներում, որոնց վերաբերյալ ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր դիրքորոշումն է արտահայտել 2006թ. հոկտեմբերի 18-ի ՍԴՈ-652, 2006թ. նոյեմբերի 16-ի ՍԴՈ-665, 2007թ. ապրիլի 9-ի ՍԴՈ-690 և մի շարք այլ որոշումներում:

Հարկ է նշել, որ անձի դատական պաշտպանության իրավունքի բովանդակության բաղկացուցիչ մասն է կազմում նաև **վերադասության կարգով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտը**: Այդ կապակցությամբ ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներում դատական ակտի բողոքարկման և վերադասության կարգով դրա վերանայման ինստիտուտը դիտարկել է արդար դատաքննության և արդարադատության մատչելիության իրավունքի բովանդակության շրջանակներում (տե՛ս, օրինակ, ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 08.02.2011թ. թիվ ՍԴՈ-936 որոշում, կետ 5, ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 10.02.2015թ. թիվ ՍԴՈ-1190 որոշում, կետ 10):

ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր 08.10.2008 թիվ ՍԴՈ-765 որոշմամբ արձանագրել է.

«Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ հստակ ձևավորված նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիան Պայմանավորվող պետություններին չի պարտադրում ստեղծել վերաքննիչ կամ վճռաբեկ դատարաններ, այնուամենայնիվ, եթե ստեղծվել է, պետք է ապահովվի, որ շահագրգիռ անձինք այդ դատարաններում ևս օգտվեն Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով նախատեսված՝ արդար դատաքննության հիմնարար երաշխիքներից, այդ թվում՝ նաև քաղաքացիական

իրավունքների և պարտականությունների կապակցությամբ դատարանի մատչելիությունը»:

15.07.2011թ. թիվ ՍԴՈ-984 որոշմամբ «Համանադրական դատարանը հատուկ նշել է. «Սահմանադրական դատարանի որոշման հիման վրա **դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտի** ողջ բովանդակությունը հանգում է նրան, որ այդ ինստիտուտի միջոցով՝ **ապահովվում է խախտված սահմանադրական իրավունքների վերականգնումը**: Խախտված իրավունքների վերականգնումը պահանջում է խախտման արդյունքում տվյալ անձի համար առաջացած բացասական հետևանքների վերացում, ինչն իր հերթին պահանջում է հնարավորինս վերականգնել մինչև իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակը (restitutio in integrum): Այն դեպքում, եթե անձի սահմանադրական իրավունքը խախտվել է օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով, այդ իրավունքի վերականգնման նպատակով մինչև իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակի վերականգնումը ենթադրում է այնպիսի վիճակի ստեղծում, որը գոյություն է ունեցել տվյալ դատական ակտի բացակայության պայմաններում...»:

Հարկ է նաև ընդգծել, որ Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն մեծապես կարևորելով վարչական ակտերի նկատմամբ արդյունավետ դատական վերահսկողությունը՝ որպես մարդու իրավունքների պաշտպանության էական տարր, 2004 թվականի դեկտեմբերի 15-ին ընդունել է Վարչական ակտերի դատական վերահսկողության վերաբերյալ (2004) 20 հանձնարարականը: Վերջինս իր 4-րդ (i) կետում ամրագրում է. «Վարչական ակտը վերանայող դատարանի որոշումը պետք է, գոնե կարևոր գործերում, ենթակա լինի բողոքարկման վերադաս ատյան, բացառությամբ այն դեպքերի, եթե գործը, ներպետական օրենսդրությանը համապատասխան, ուղղակիորեն տրվում է վերադաս ատյանին»: Հանձնարարականը նաև ամրագրում է.

- Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները պետք է ապահովեն, որպեսզի իրենց երկրի դատարանակազմությունը և դատական ընթացակարգերը համապատասխանեն Մարդու իրավունքների Եվրոպական կոնվենցիայի պահանջներին, որպեսզի երաշխավորվի վարչական ակտերի նկատմամբ վերահսկողության արդյունավետությունը,

- դատական ակտը բողոքարկելու իրավունքը պետք է ճանաչվի յուրաքանչյուր անդամ պետությունում:

Հանձնարարականի բացատրական հուշագրում, մասնավորապես, նշված է, որ ներպետական օրենսդրությունը պետք է սահմանի բողոքարկման պայմանները և բողոքարկման մարմնի իրավազորությունը, որոնք պետք է համապատասխանեն Մարդու իրավունքների Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի պահանջներին: Վարչական վարույթում վերադաս դատական ատյանի ներգրավումն էական

նշանակություն ունի վարչական նախադեպային իրավունքի հետևողականությունն ապահովելու հարցում¹:

«Համարական դատարանն իր 2007թ. ապրիլի 9-ի ՍԴՈ-690 որոշման մեջ մասնավորապես արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը.

«Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սահմանադրափական վերոհիշյալ նորմերի ընդհանուր բովանդակությունից հետևում է.

...գ) ընթացիկ օրենսդրության խնդիրն է նյութական և ընթացակարգային նորմերի միջոցով սահմանել ու մանրամասնել ինչպես ՀՀ վճռաբեկ դատարանի սահմանադրական կարգավիճակից բխող այնպես էլ ընդհանուր իրավասության և մասնագիտացված ստորադաս դատարանների լիազորությունների շրջանակը, իրականացման կարգն ու պայմանները...» (ընդգծումը մերն է՝ Գ.Կ.):

Նույն որոշման մեջ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը նշում է, որ ... վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքները վարույթ ընդունելու հարցում դատարանները պետք է ունենան ոչ թե հայեցողական անսահմանափակ ազատություն, այլ՝ **օրենսդրութեն նախատեսված, հստակ, և անձանց համար միակերպ ընկալելի հիմքերով, բողոքը վարույթ ընդունելու կամ մերժելու իրավունք և պարտականություն» (ընդգծումը մերն է՝ Գ.Կ.):**

Կամ, ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր 08.10.2008 թիվ ՍԴՈ-765 որոշմամբ արձանագրել է.

«Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ հստակ ձևավորված նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիան Պայմանավորվող պետություններին չի պարտադրում ստեղծել վերաքննիչ կամ վճռաբեկ դատարաններ, այնուամենայնիվ, եթե ստեղծվել է, պետք է ապահովվի, որ շահագրգիռ անձինք այդ դատարաններում ևս օգտվեն Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով նախատեսված՝ արդար դատաքննության հիմնարար երաշխիքներից, այդ թվում՝ նաև քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների կապակցությամբ դատարանի մատչելիությունը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 4-րդ մասում օրենսդիրը փորձ է արել կանոնակարգելու վճռաբեկ բողոքին ներկայացվող պահանջներն այն դեպքում, եթե այն ներկայացվում է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով (վճռաբեկ բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար)¹ առանց հսկակեցնելու մեջքերվող դարձական ակտի և վճռաբեկ դարձարանի որոշման մեջ

¹ Տե՛ս ՀՀ սահմանադրական դատարանի 10.02.2015թ. թիվ ՍԴՈ-1190 որոշում, կետ 10:

դրված մեկնաբանությունների համեմատական վերլուծության կապարման չափանիշները, կարգը և պայմանները, այդ համեմատության կապարման խորությունն ու բավարարությունը:

Հարց է առաջանում, թե արդյո՞ք այդպիսի կարգավորումը բխում է անձի դատական պաշտպանության իրավունքի բովանդակությունից և երաշխիքներից:

Այս կապակցությամբ հարկ ենք համարում մեջբերել նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ «Դատաքննության իրավունքը, որի մասնավոր տարր է հանդիսանում մատչելիության իրավունքը, չի հանդիսանում բացարձակ իրավունք և **կարող է ենթարկվել որոշակի սահմանափակումների, հատկապես, բողոքի ընդունելիության պայմանների առնչությամբ**, քանի որ այն իր էությամբ պահանջում է պետության կողմից կարգավորում, որը կարող է փոփոխվել կախված ժամանակից և տեղից, ինչպես հասարակության, այնպես էլ կոնկրետ անձանց պահանջմունքներին և միջոցներին համապատասխան։ Պետություններն այս առնչությամբ օգտվում են հայեցողության ազատությունից։ Այնուամենայնիվ, դատարանի մատչելիության իրավունքը չի կարող սահմանափակվել այնպես և այն սահմաններով, որ վնասի նրա էությունը, և դրանք համապատասխանում են Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 1-ին կետին, **եթե ունեն օրինական նպատակ և կիրառված միջոցների և դրված նպատակի միջև գոյություն ունի արդար հավասարակշռություն»¹:**

Ըստ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական պրակտիկայի՝ դատաքննության և դրա մասնավոր տարրը հանդիսացող մատչելիության իրավունքը «բացարձակ իրավունք» չէ և կարող է ենթարկվել որոշակի սահմանափակումների, հատկապես, հայցի (բողոքի կամ դիմումի) ընդունելիության պայմանների առնչությամբ։ Սակայն անձի դատական քննության իրավունքի մատչելիությունը և իրավունքների պաշտպանության միջոցների արդյունավետությունն ապահովելու համար պետությունը կաշկանդված է պատշաճ պայմաններ և մեխանիզմներ մշակելու և երաշխավորելու պարտականությամբ։

«Հ Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշմամբ՝ «իրեն ուղղված դիմումների հանդեպ դատարանի կողմից անգործություն ցուցաբերելը, ըստ էության, խաթարում է դատական պաշտպանության իրավունքի էությունը։ Նման մոտեցումն անհնարին է դարձնում արդարադատությունը, այն դառնում է անձանց համար ոչ մատչելի։ Նման իրավիճակն անհամատեղելի է իրավական պետության սահմանադրահրավական սկզբունքների հետ։

---

¹ Golder v. United Kingdom, 21 feb. 1975, Fayed v. United Kingdom, 25 aug. 1994, Ashingdane v. United Kingdom, 28 may 1985, Garcia Manibardo v. Spain (15 feb. 2000), 29.06.2000, Bellet v. France, 20 nov. 1995, Philis v. Greece, 27 aug. 1991, Tolstoy Miloslavsky v. United Kingdom, 23 jun. 1995:

Դատարանի՝ արդարադատության գործառույթ իրականացնելու միակ հիմքը օրենքով սահմանված կարգով իրեն ուղղված դատական պաշտպանության պահանջ պարունակող դիմումների քննությունն է: Առաջին ատյանի դատարանը որևէ հայեցողություն չունի օրենքին համապատասխանող դիմումին ընթացք տալու կամ չտալու հարցում այն պետք է ընդունվի վարույթ և քննվի անվերապահորեն և առանց որևէ բացառության: Օրենքին չհամապատասխանող դիմումները վարույթ չեն ընդունվում, սակայն, եթե դրանք ժամանակին շտկվում են, ապա կարող են վերստին ներկայացվել: Այլ է իրավիճակը վերադաս դատական ատյաններում, որոնցում դիմումի թույլատրելիության պահանջները կարող են ավելի խիստ լինել: Սակայն այս ատյաններում ևս դիմումների ընդունումը դատարանի վարույթ չի կարող իրականացվել կամայականորեն:

Օրենսդիր մարմնի խնդիրն է ազգային դատավարական իրավունքում ամրագրելու անգործության հաղթահարման արդյունավետ մեխանիզմներ: Հարցը վերաբերում է դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների երաշխավորմանը՝ իենց անգործության դեմ գործուն իրավական երաշխիքներ ձեռնարկելու եղանակով, ապահովելու և երաշխավորելու մարդու արդյունավետ դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքը»¹:

Վերոշարադրյալից ենելով՝ գտնում ենք, որ «« վարչական դատավարության օրենսգրքի իրավակարգավորումները, կապված վճռաբեկ բողոքի բովանդակության և դրանով պայմանավորված՝ այն վարույթ ընդունելու հարցը լուծելու հետ, խախտում է անձի դատական պաշտպանության և արդարադատության մատչելիության իրավունքն այնքանով, որքանով օրենքով **հստակ և անձանց համար միակերպ ընկալելի կերպով** նախատեսված չէ համապատասխան հիմքով ներկայացված վճռաբեկ բողոքում **համեմարտական վերլուծություն** կատարելու չափանիշները, կատարված վերլուծությունների հիմնավորումների բավարարությունը որոշելու պայմանները և կարգը, ինչն իր հերթին հանգեցնում է խախտված սահմանադրական իրավունքների վերականգնման անհնարինության:

Վիճարկվող դրույթը մի կողմից անձին գրկում է դատարանի ոչ իրավաչափ դատական ակտը բողոքարկելու իրավունքից, մյուս կողմից՝ ստորադաս դատարանի ոչ իրավաչափ դատական ակտով իր խախտված կամ սահմանափակված իրավունքը վերականգնելու հնարավորությունից:

Այսպիսով, կարծում ենք, խնդրո առարկայի առնչությամբ անձի դատական քննության իրավունքի մատչելիությունը և իրավունքների պաշտպանության միջոցների արդյունավետությունն ապահովելու ուղղությամբ **պատշաճ պայմաններ և մեխանիզմներ մշակելու և երաշխավորելու պետության պողիտիվ պարտականությունը բավարար կատարված համարել չի կարելի:** Մասնավորապես,

¹ «« սահմանադրական դատարան, 2007թ. նոյեմբերի 7, ՍԴՈ-719, 6-րդ կետ:

մի կողմից վարչական դատավարության օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետով վճռաբեկ բոլոր բերելու իրավունքի սահմանափակումը, մյուս կողմից՝ համապատասխան հիմքով ներկայացված վճռաբեկ բողոքում համեմտական վերլուծության կատարման անորոշությունը, համապատասխան չափանիշների, կարգի և պայմանների բացակայությունը, իբրև իրավակարգավորման բաց, վիճահարուց է:

Օրենսդրական բացի սահմանադրականության կապակցությամբ ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր 14.09.2010թ. թիվ ՍԴՈ-914 որոշման մեջ արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը.

«7. Օրենսդրական բացի սահմանադրականության հարց քննելիս սահմանադրական դատարանի խնդիրն է պարզել, թե տվյալ օրենսդրական բացը հանդիսանում է իրավակարգավորման թերությունը, թե՛ իրավաստեղծ մարմինը նման իրավակարգավորում սահմանելիս հաշվի է առել օրենսդրության մեջ համապատասխան իրավական երաշխիքների առկայությունը և ակնկալել այդ իրավական երաշխիքների հիման վրա համապատասխան իրավակիրառական պրակտիկայի ձևավորումը:

Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2010թ. փետրվարի 5-ի ՍԴՈ-864 որոշման մեջ անդրադառնալով իրավունքի բացի հաղթահարման գործում սահմանադրական դատարանի և օրենսդիր մարմնի իրավասությունների հարաբերակցությանը՝ նշել է «իրավունքի բացը հաղթահարելու հարցում օրենսդիր մարմնի և սահմանադրական դատարանի իրավասությունները դիտարկելով իշխանությունների տարանջատման սկզբունքի համատեքստում սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ բոլոր դեպքերում, եթե իրավունքի բացը պայմանավորված է իրավակարգավորման ոլորտում գտնվող կոնկրետ հանգամանքների առնչությամբ նորմատիվ պատվիրանի բացակայությամբ, ապա նման բացի հաղթահարումն օրենսդիր մարմնի իրավասության շրջանակներում է: Սահմանադրական դատարանը գործի քննության շրջանակներում անդրադառնում է օրենքի այս կամ այն բացի սահմանադրականությանը, եթե վիճարկվող նորմի բովանդակությամբ պայմանավորված իրավական անորոշությունն իրավակիրառական պրակտիկայում հանգեցնում է տվյալ նորմի այնպիսի մեկնաբանությանն ու կիրառմանը, որը խախտում է կամ կարող է խախտել կոնկրետ սահմանադրական իրավունք»:

Զարգացնելով իր վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումները՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդրական բացը կարող է հանդիսանալ սահմանադրական դատարանի քննության առարկա միայն այն դեպքում, եթե օրենսդրության մեջ առկա չեն այդ բացը լրացնելու այլ իրավական երաշխիքներ կամ օրենսդրության մեջ համապատասխան իրավական երաշխիքների առկայության պարագայում ձևավորված է հակասական իրավակիրառական պրակտիկա, կամ եթե առկա օրենսդրական բացը չի ապահովում այս կամ այն իրավունքի իրացման հնարավորությունը: Հակառակ պարագայում, իրավակարգավորման բացի

սահմանադրականության հարցը ենթակա չէ սահմանադրական դատարանի քննությանը»:

Սույն սահմանադրական վեճի առարկա հանդիսացող վարչադատավարական նորմը, արգելափակելով անձի դատական պաշտպանության իրավունքը վճռաբեկ բողոք բերելու իրավունքն իրացնելիս, դրանով իսկ չի ապահովում անձի դատական պաշտպանության և արդարադատության մատչելիության սահմանադրական իրավունքի իրականացումը։ Ուստի, այս պարագայում, կարծում ենք, իրավակարգավորման բացի սահմանադրականության հարցը ենթակա է սահմանադրական դատարանի քննությանը։

Ենելով վերոգրյալից՝ կարծում ենք՝ «**վարչական դատավարության օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետը** «**Սահմանադրության 61-րդ և 63-րդ հոդվածներին համապատասխանության տեսանկյունից խնդրահարուց** է։

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ Կենտրոնը գտնում է.

- «**վարչական դատավարության օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետը** «**Սահմանադրությանը համապատասխանության տեսանկյունից խնդրահարուց** է։

Կենտրոնի համակարգող

Լյուդվիկ Դավթյան